

بلا تکلیفی روزافزون زنان و کودکان فاقد شناسنامه در طرح جوانی جمعیت

7 اسفند 1400

گوشه‌ای از یک ساختمان مخروبه، روی گونی و تکه‌ای از کارتون نیمه‌سوخته دراز کشیده که مددکارها برایش کاسه‌ای عدسی داغ می‌آورند. «سودابه» لبخند رضایتی می‌زند، جای خالی دندان‌های نداشته‌اش، دهان کجی می‌کند؛ می‌گوید: «قبلا قرص ضدبارداری و کاندوم هم می‌دادید، چرا دیگر خیرین و مددکارها کاندوم رایگان نمی‌دهند؟ همیشه خیلی سفارش می‌کردند که مراقبت کنیم اما حالا دیگر اصرار و توصیه‌ای نمی‌کنند... خیلی از دوستانم قید قرص را هم زدند. یکی از بچه‌ها هم هفته پیش که از بارداری‌اش باخبر شده بود، کل شب گریه و ناله کرد... صبح هم غیبتش زد و هنوز نرسیده. شنیدم کاندوم خیلی گران شده... ما که نمی‌خریم. تا قبل از این خیر و مددکارها می‌آوردند. ما شکممان را سیر کنیم هنر کردیم. از حالا به بعد هم خدا رحم کند...». سودابه هم مثل زنان آسیب‌دیده دیگر آرام‌آرام زمزمه‌های یارانه‌ای شدن وسایل پیشگیری از بارداری را شنیده و خبردار خواهد شد که دیگر از وسایل پیشگیری از بارداری رایگان خبری نیست. حتی توزیع رایگان این اقلام در خانه‌های بهداشت هم متوقف شده و علت آن تصویب قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت اعلام شده است.

قشر آسیب‌پذیر جامعه بیش از گذشته در خطر است

«لیلا ارشد»، مددکار اجتماعی و مدیر خانه خورشید «مرکز گذری کاهش آسیب زنان»، تبعات یارانه‌ای شدن وسایل پیشگیری از بارداری را برای اقشار آسیب‌پذیر و آسیب‌دیده جامعه بسیار منفی ارزیابی کرده و با اشاره به موارد متعددی از متقاضیان سقط جنین غیرقانونی و پرخطر در سال‌های کاری که از آسیب‌دیدگان اجتماعی بودند، به خبرنگار «شرق» می‌گوید: «در یکی، دو دهه اخیر که انتقال ویروس اچ‌آی‌وی از طریق روابط محافظت‌نشده جنسی ثبت شده است، تصمیمات این‌چنینی برای محدود یا گران کردن وسایل پیشگیری از بارداری می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری به قشر آسیب‌پذیر جامعه وارد کند».

وی می‌افزاید: «افراد آسیب‌پذیر جامعه در بسیاری از مواقع در شرایطی باردار می‌شوند که خواسته خودشان نبوده، در شرایط فشار و تعرض هستند و حالت عادی ندارند. در این شرایط وقتی امکان پیشگیری و جلوگیری از بارداری برایشان فراهم نباشد، در صورت بارداری و اطلاع از آن با توسل به افراد سودجو، دست به اقداماتی خطرناک برای سقط جنین غیرقانونی زده و علاوه بر امکان بالارفتن ریسک خطر برای سلامتی‌شان، هزینه‌های زیادی به سیستم درمانی کشور تحمیل خواهند کرد».

احتمال افزایش شیوع اچ‌آی‌وی و سقط جنین غیراستاندارد

این مددکار اجتماعی بالارفتن ریسک انتقال بیماری‌های ویروسی مثل **هپاتیت سی**، **اچ‌آی‌وی**، **زگیل تناسلی** و... را از مهم‌ترین خطرات گران شدن وسایل پیشگیری از بارداری مثل کاندوم می‌داند که بار مالی سنگینی به سیستم درمانی کشور وارد خواهد کرد؛ «گران شدن وسایل پیشگیری از بارداری به معنی

محدود شدن استفاده از آن توسط افراد آسیب‌دیده اجتماعی بوده و نباید تصور کنیم که با افزایش قیمت این اقلام، افراد فرزند خود را در بارداری‌های ناخواسته نگه می‌دارند، بلکه تجربه‌های مکرر نشان داده است آنها راه خودشان را برای سقط جنین انتخاب می‌کنند و کسانی که در شرایط دشوار و نادرست به صورت ناخواسته باردار شده و امکان سقط قانونی و استاندارد برایشان فراهم نمی‌شود، احتمال دارد فرزندان با معلولیت جسمی یا ذهنی به دنیا آورده و نیازمند خدماتی در کشور خواهند بود. پس در هر حالت تصمیمات این‌چنین جز ایجاد محدودیت و ضرر نتیجه دیگری نخواهد داشت. در عین حال بدون شک وجود حمایت‌های اجتماعی، آموزش و رفاه اجتماعی-اقتصادی به خانواده‌ها، امکان تصمیم‌گیری درست را فراهم کرده و به آنها مهارت انتخاب صحیح در زندگی را می‌دهد».

دغدغه مربوط به کودکان فاقد شناسنامه نیز یکی از مسائل مورد توجه است؛ «در شرایطی که زنان آسیب‌دیده و بدون شناسنامه برای تهیه اوراق هویت خود و کودکانشان با مشکل و معضلات زیادی روبه‌رو هستند و در قرن 21 امکان گرفتن شناسنامه ندارند، اعمال سیاست‌هایی برای افزایش جمعیت با وجود نادیده‌گرفتن کودکان فاقد شناسنامه چه تبعاتی به همراه داشته و این کودکان بعد از تولد با چه تجربیات ناخوشایندی روبه‌رو خواهند شد؟».

جای خالی نظرات متخصصان در طرح جوانی جمعیت

«ارشد» با اشاره به معایب یارانه‌ای شدن وسایل پیشگیری از بارداری برای نوجوانان تصریح می‌کند: «مطابق با آمار اعلام‌شده توسط سیاست‌گذارها، سن شروع و تجربه رابطه جنسی در کشور پایین آمده و چنانچه نوجوانان به خاطر کمبود آموزش‌های پیوسته در مقاطع مختلف نتوانند از تن و خودشان مراقبت کنند و قدرت «نه» گفتن نداشته باشند، با وجود عدم امکان استفاده از وسایل پیشگیری، در معرض ابتلا و انتقال انواع بیماری‌های مقاربتی در سن کم قرار می‌گیرند که سلامتی‌شان را به خطر خواهد انداخت».

مدیر خانه خورشید در همین ارتباط نگرانی‌هایی دارد؛ «سازمان بهداشت جهانی به کشورهای مختلف از جمله ایران توصیه کرده که مهارت‌های اجتماعی و زندگی به فرزندان آموزش داده شود. این توصیه یک سخنرانی و نصیحت نیست، بلکه واقعیت این است که متأسفانه در ایران آموزش مهارت‌های زندگی در مقاطع مختلف به صورت رسمی داده نشده و در این شرایط هدایت افراد به سمت داشتن زندگی سالم و حفظ اخلاق بسیار اهمیت دارد. این در حالی است که وقتی خدمات روان‌شناختی و مددکاری اجتماعی در کشور ما از خدمات بیمه‌ای محروم و بسیاری از خانواده‌ها برای حل مشکلات پیش‌رو امکان بهره‌مندی از خدمات طولانی‌مدت روان‌شناختی را ندارند، امکان آموزش بسیاری از مهارت‌ها نیز وجود ندارد. در این شرایط که مردم رفاه اقتصادی و اجتماعی مناسب و کافی نداشته و از اوقات فراغت نسبی نیز برخوردار نیستند و با مشکلات گوناگون دست‌وپنجه نرم می‌کنند، فرزندآوری چطور توجیه می‌شود؟».

این مددکار اجتماعی تصمیم‌های اتخاذشده برای مدیریت جمعیت کشور را کارشناسی نشده عنوان می‌کند؛ «کاش افرادی که در ساختمان و اتاق‌های خودشان نشسته و در حوزه‌های اجتماعی برنامه‌ریزی می‌کنند، قبل از تصمیم‌گیری در حوزه مسائل اجتماعی از تجارب افرادی که سال‌ها به صورت میدانی تلاش کردند تا شرایط جامعه را بهبود ببخشند نیز استفاده می‌کردند. بسیاری از فعالان اجتماعی و متخصصانی که سال‌ها به صورت میدانی تلاش کرده و از نزدیک با آسیب‌های اجتماعی مواجه بودند که بهره‌مندی از تجربیاتشان می‌تواند در بسیاری از امور راهگشا باشد، در حالی که متأسفانه از تجربیات مفید آنها استفاده نمی‌شود».

با تصویب قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت، بسیاری از نمایندگان مجلس و کارشناسان

درصد توضیح و دفاع از این قانون برآمدند و اعلام کردند وسایل پیشگیری از بارداری همچنان قابل تهیه بوده، محدودیتی برای دسترسی به آن وجود ندارد و یارانه تعلق گرفته به این کالاها حذف شده است. اما برداشته شدن یارانه اقلام پیشگیری از بارداری برای گروه‌های آسیب‌دیده و آسیب‌پذیر جامعه با مخاطرات زیادی همراه خواهد بود که بدون شک تبعات منفی آن گریبان طبقات دیگر جامعه را نیز خواهد گرفت.

تبعات منفی حذف توزیع رایگان وسایل پیشگیری در خانه‌های سلامت

در عین حال، «الهه شعبانی»، مدیرعامل انجمن احیای ارزش‌ها نیز تأثیر یارانه‌ای شدن ابزارهای پیشگیری از بارداری را بلندمدت ارزیابی می‌کند که دیر یا زود آسیب‌دیدگان اجتماعی را تهدید خواهد کرد؛ «شاید تأثیر این اقدام در یک یا دو سال آینده دیده نشود، اما 10، 15 سال دیگر نتایج منفی آن نمایان خواهد شد. گران شدن لوازم پیشگیری برای افرادی که شرایط مالی مناسبی دارند، معضلات چندانی ایجاد نمی‌کند و برای مثال چندین برابر شدن قیمت کاندوم یا کمیاب شدن دارو، تأثیری در میزان مصرفشان نخواهد گذاشت و تحت هر شرایطی از عهده تهیه آن برمی‌آیند؛ اما افراد آسیب‌دیده اجتماعی یا افرادی که از نظر اقتصادی تحت فشار هستند از این ناحیه آسیب جدی می‌بینند. در واقع تنها بحث کم‌قیمت بودن کاندوم و قرص‌های پیشگیری مطرح نبوده، بلکه این وسایل در [خانه‌های سلامت](#) به صورت رایگان توزیع می‌شد که حذف آن در خانه‌های سلامت شهرستان و روستاها می‌تواند تبعات منفی زیادی همچون بارداری‌های ناخواسته، سقط‌های غیرقانونی، فشارهای روانی و اقتصادی، تولد نوزادان معلول و آسیب‌های فراوان دیگری داشته باشد».

نادیده گرفتن روابط جنسی انحرافی

وی با بیان اینکه نگاه تک‌بعدی به بحث جوانی جمعیت می‌تواند حواشی مخربی به دنبال داشته باشد، به خبرنگار «شرق» تأکید می‌کند: «ایران در موج سوم ابتلا به ویروس اچ‌آی‌وی از طریق رابطه جنسی قرار دارد؛ یعنی در دو سال گذشته افرادی که به انجمن احیا مراجعه و اچ‌آی‌وی مثبت داشته‌اند، روابط جنسی پرخطر را تجربه کرده و در معرض ابتلا و انتقال بودند. حالا با یارانه‌ای شدن وسایل پیشگیری از بارداری و تبدیل شدنشان به کالای لوکس، احتمال حذف کاندوم که یکی از مهم‌ترین ابزارهای پیشگیری از اچ‌آی‌وی بوده، بسیار زیاد می‌شود». مدیرعامل انجمن احیای ارزش‌ها نسبت به نبود آمار درست از شیوع بیماری‌های مقاربتی همچون ایدز، زگیل تناسلی و... ابراز نگرانی می‌کند؛ «وزارت بهداشت هر شش ماه یک بار، آماری تخمینی درباره شیوع اچ‌آی‌وی و ایدز در کشور ارائه می‌دهد، اما این آمار تخمینی بوده و ما که به صورت عملی و میدانی در این حوزه فعالیت می‌کنیم، نمی‌توانیم به درستی آنها اتکا کنیم؛ چراکه در این آمارها، جمعیت همجنس‌گرا و کارگران جنسی به‌عنوان گروه‌های پرخطری که بیماری اچ‌آی‌وی در میانشان شیوع بیشتری دارد، نادیده گرفته می‌شوند. با این حال، رقم تخمینی وزارت بهداشت که اعلام کرده است حدود 60 هزار نفر در ایران اچ‌آی‌وی مثبت هستند نیز آمار قابل ملاحظه و زیادی است».

خطر ناشناخته ماندن درصد درخور توجهی از مبتلایان به بیماری‌های مقاربتی

شعبانی بر نبود آمار قابل استناد در حوزه بیماری‌های مقاربتی اشاره می‌کند؛ «وقتی درباره [آمار اچ‌آی‌وی](#) صحبت می‌شود، به دو جامعه پرخطر مثل افراد دارای اعتیاد و سکس‌ورکرها و جامعه کلی اشاره می‌شود؛ آمار ابتلا به این ویروس در جامعه پرخطرمان بسیار بالا رفته و هنوز تأثیر منفی این جامعه روی جامعه کلان کشور مشهود نیست، اما تأثیر منفی آن قابل پیش‌بینی و بسیار محتمل است. یکی از بزرگ‌ترین معضلات ما در [بیماری‌های مقاربتی](#)، نبود آمار درست است؛ چراکه این بیماری جزء حریم شخصی افراد بوده و قبح زیادی دارد. بسیاری از افراد حتی در خلوت خودشان هم در مورد این بیماری

و خطرات آن جست‌وجویی نمی‌کنند؛ در نتیجه آمارهای موجود مربوط به افرادی است که برای تست‌گیری مراجعه کرده و در آمارها ثبت شدند اما هنوز تعداد درخور توجهی از افراد مبتلا شناسایی نشده‌اند».

آموزش بدون تحویل رایگان لوازم پیشگیری

مدیرعامل انجمن احیای ارزش‌ها، قانون جوانی جمعیت را که بر اساس آن عرضه [وسایل جلوگیری از بارداری](#) در خانه‌های بهداشت متوقف شده و یارانه‌ای شده‌اند، شوک بزرگی برای فعالان مدنی می‌داند؛ «هنوز باورمان نمی‌شود که کاندوم به عنوان مهم‌ترین ابزار پیشگیری از بیماری‌های مقاربتی به خصوص ایدز، یارانه‌ای شده و از دسترس مردم جمع شده باشد. انجمن ما تا قبل از تصویب این قانون با کمک وزارت بهداشت، بین گروه‌هایی از جامعه که درگیر روابط پرخطر بودند، کاندوم رایگان توزیع می‌کرد اما حالا دسترسی به این وسایل قطع شده است. همکاران و مددکاران ما سال‌ها برای استفاده از کاندوم فرهنگ‌سازی کرده و در کنار توصیه‌های کاربردی، کاندوم رایگان هم میان افراد آسیب‌دیده و در معرض آسیب پخش می‌کردند و این فرهنگ‌سازی در عمل صورت می‌گرفت؛ اما حالا توصیه صرف به استفاده از کاندوم بدون ارائه آن کاری بی‌فایده است. وقتی ارائه کاندوم از جانب انجمن‌ها دریغ شود، آموزش‌های عملی کم‌رنگ می‌شود و تأثیر منفی آن در آمارهای ابتلا به ویروس اچ‌آی‌وی و بیماری‌های مقاربتی دیده خواهد شد».

وی می‌افزاید: «سیاست‌گذاران، کاهش جمعیت جوان در ایران را به‌عنوان یک تهدید امنیتی اعلام کردند، اما حتی اگر این اتفاق یک تهدید امنیتی هم باشد، راه‌حل این تهدید، از دسترس خارج کردن ابزارهای پیشگیری از بارداری نبوده و راه‌حل آن در امنیت اقتصادی، افزایش امید به زندگی و حل مسائل اجتماعی و... است. مهم‌ترین مسئله داشتن یک جمعیت جوان، پویا و فعال است نه جمعیتی که برای خانواده، دولت و جامعه بار مالی داشته باشد».

***شرق/ سمیه جاهدعطاءیان**